

Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi

The Journal of International Social Research

Cilt: 9 Sayı: 42 Volume: 9 Issue: 42

Şubat 2016 February 2016

www.sosyalarastirmalar.com Issn: 1307-9581

MERZİFON'UN KÜLTÜREL MİRASI: MERZİFON TÜRKÜLERİ CULTURAL HERITAGE OF MERZIFON : MERZIFON FOLK SONG

Haluk YÜCEL *

Öz

Türküler, Türk insanının coşku, sevinç, üzüntü, sitem ve daha birçok duygusunu dile getiren, içinde yaşadığı yörenin fiziki ve beşeri özelliklerini anlatan ezgilerin tümüdür. Türküler konuları bakımıyla Türk toplumunun milli kimlik özelliklerinin, müziksel açıdan bir aynasıdır. Bir toplumun yaşayan hafızası olmasından dolayı türküler, meydana geldiği yörenin en önemli tarihi ve sosyo-kültürel zenginliklerindedir.

Türküler müzik bilimi içerisinde ses aralıkları, melodik yapıları, kullanılan sazlar ve o yöre sazlarının teknik bilgileri, eserlerin ritmik yapıları gibi alanlarda incelemeye müsait olabildiği gibi konuları, içerikleri açısından da önemli bir araştırma alanıdır. Ayrıca türkülerde isimleri geçen pek çok unsur o yörenin kültürel, coğrafi özellikleri açısından bilgiler vermektedir. Merzifon türküleri, Orta Karadeniz 'de yer almasından dolayı genel olarak Karadeniz ve İç Anadolu Bölgesi türküleri arasında kendine yer bulmuş ve varlığını devam ettirmiştir. Türkülerde geçen konular ve içerikler, Anadolu insanının duygularını en güzel şekilde dile getiren kültür unsurlarıdır. Asırlar öncesine dayanan bir geleneğin parçası olan türkülerin, halk edebiyatımızın bağlama gibi saz eşliğinde söylenen şiirleri olmasından ötürü sanatsal bir yönü de bulunmaktadır.

Türküler içerdikleri derin manalarla toplumun tümüne hitap ediyor olsalar da pek çok özellikleri bakımından mahallidirler. Bir toplumun içinde yaşamış olduğu bölgenin sosyo-ekonomik durumu, çevresi ile olan kültürel etkileşimi o bölgeye ait türkülerin oluşmasına imkân sağlar. Türkülerin meydana gelmesinde kültürel, tarihsel, inancaşal faktörler yanında coğrafi özelliklerin de etkisi olmuştur. Bu coğrafi özellikler türkülerdeki sözcüklere, o yörede icra edilen sazlara, halk oyunlarındaki figürlere ve sembollere, yöre halkına özgü kılık kıyafetlere kadar her alanda kendini hissettirir.

Türküleri betimsel olarak inceleyen bu araştırma, gerek TRT repertuarında ve türkü albümlerinde gerekse halk arasında söylene gelmiş Merzifon yöresine ait 94 türkü üzerinde yapılmıştır. Çalışmada izlenen yol öncelikle türkülerin konularının sınıflandırılması, içeriklerinin belirlenmesi ve kullanılan sembol ve motiflerle oluşturulan tabloların yorumlanması şeklindedir. Böylelikle Amasya ili Merzifon ilçesinin kültürel yapısı türkülerde ekseninde işlenmiştir. Merzifon türküleri, pek çok Anadolu şehrinde olduğu gibi bağlama (saz) eşliğinde çalınıp söylenmektedir. Bu gelenek binlerce yıl öncesine dayanan Orta Asya müzik kültürüne kadar uzanmaktadır. Anadolu insanının duyu ve düşüncesini en sade ve temiz bir şekilde dile getirmektedir türküler.

Bu araştırma genel yapısıyla itibariyle literatür taraması yöntemine dayalı, Amasya ili Merzifon ilçesi türküleri üzerine betimsel bir çalışmadır. Tespit edilen Merzifon yöresi türküleri; konuları, içerikleri, motif ve sembolleri açısından incelenmiş ve bu öğelerle ilgili tespitler yapılmıştır.

Çalışmanın evrenini Merzifon yöresine ait tüm türküler; örneklemini ise çeşitli kaynaklardan ulaşılabilen 94 Merzifon türküsü oluşturmaktadır. Motifler ve diğer öğeler belirlenirken, bir türküde birden fazla geçen motif ve sembol, bir kez sayılmıştır. Böylece bir türküde defalarca söylenen motifin, genel görünümü etkilememesi sağlanmaya çalışılmıştır. Merzifon türkülerinin konuları çalışmanın bulgular kısmında çok sayıda tablolara Merzifon türkülerine ait motifler mercek altına alınmıştır.

Çalışmada ilk olarak Merzifon türkülerinde geçen renk, ağaç, çiçek, insan, meyve ve sebze, yiyecek, hayvan, mevsim adları tablolar halinde sayısal olarak incelenmiştir. Yine Merzifon türkülerinde sık kullanılan kelimeler, Merzifon türkülerinde geçen dış mekân adları ve coğrafi şekillerin isimleri ve bu türkülerdeki çalgı ve müziğe ait unsurlar, türkülerdeki köy, ilçe ve il gibi yerleşim merkezlerinin isimleri, dini içerikli kelimeler ve giyim kuşam aksesuarları da makalede yer alan türkülerde taranmıştır. Mümkün olduğunca çok türküler ve halk arasında mani olarak okunan ezgiler çalışmaya eklenecek örneklem zenginleştirilmeye çalışılmıştır.

Araştırmanın sonuç kısmında da tablolardan elde edilen veriler kısaca yorumlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kültür, Merzifon Kültürü, Türkü, Merzifon Türküleri, Müzikoloji.

Abstract

Folk songs reflect Turkish people's happiness, enthusiasm, sadness in terms of physical and human based factors. Folk songs express Turkish people's identity like a mirror. They are important because of carrying living feature of the society. Folk songs in music science not only being open to research pitch, melodic features, technical informances of the instruments, technical structure of the works but also a scientific branch which can be investigated.

In addition to this many factors in folk songs give information of the geographies culture. Folk songs of Merzifon because of being in middle black sea region has influenced middle east region. Subjects and contents in Turkish folks are the elements which reflect Anatolian people's feeling.

Folk songs which go back to centuries ago have importance as they can be in poetry form played by Turkish instrument bağlama. This research which investigates folk songs in descriptive way, either in TRT repertoire and folk song album or investigating 94 folk songs told by the people in Merzifon region. The steps of the research is classification of the folk songs, determining the contents and interpreting symbol and patterns of the pictures. Cultural structure of Merzifon district of Amasya is shaped by folk songs.

Merzifon folk songs, as it has been in middle East cities, played with stringed instrument "bağlama". This tradition dates back to billion years ago seen in Middle Asia culture. Folk songs symbolizes Anatolian people's pure feelings and thoughts.

* Gazi Üniversitesi Devlet Türk Musikisi Konservatuarı Öğretim Elemanı.

.Although folk songs refer to the all people living in the society .In many aspects it refers to local areas . Folk songs are created thanks to socio-economical situation and cultural influence of another areas . Not only cultural , historical and religious aspect influence folk songs , but also geographical importance has influenced. Geographical aspects has affected words , instruments and clothes people using . This research is based on scientific scan of folk songs of Merzifon.

Main point of this research is 94 folk songs in Merzifon .When patterns and other elements are determined , patterns in folk songs are counted as one. So , By doing this .Motifs seen in folk songs didn't prevent general structure of the songs. Subjects of the study are taken up in findings section with many schedule .Firstly ,colour ,tree,flower, human, vegetables , fruits, foods , seasons are stated numerical in schedule . And also , frequently used words, places ,geographical placenames , instruments ,villagenames, religious words , traditional clothings , accessories are scanned.

In the result section of the study, data taken in schedules are interpreted shortly

Keywords: Culture, Merzifon Culture, Folk Songs, Türkü, Merzifon Folk Songs, Musicology.

1- Giriş

En yalın haliyle duygu ve düşüncelerin sesler aracılığı ile ifade edilmesi sanatı olarak tanımlanan müzik; toplum yaşamının her alanında kendine yer bulan ve insan oğlunu güzel sanatların diğer alanlarına nazaran daha kolay ve daha hızlı etki etmesi sebebiyle önemlidir.

Hiç şüphesiz ki birçok müzik türleri arasında halk müziği, var olduğu toplumda halkın içine diğer müzik türlerinden çok daha derin nüfuz etmiştir. Halk müziği olarak adlandırdığımız bu tür, doğrudan halkın öz değerlerine hitap ettiği için hiçbir şekilde halkın genel duygu- düşünce ve algılayışından ayrı tutulamaz.

“Anadolu insanı, türküyü hayatının bir parçası gibi yaşar, derdini, öfkesini, isyanını, sevdasını türkü ile anlatır. Yani, kısacası, Türküler Anadolu’da şekillenir, Anadolu, türkülerde yaşar” (Tekin, 2012: 159).“Türküler, çeşitli duygu ve durumları ifadenin yanı sıra, tarihsel olaylar, sosyo-ekonomik şartlar, kültürel değişimler ve toplumsal yönelimleri de yansıtır ” (Göher, 2010: 173). “Türkü; Türklere ait olan anonim sözlü halk ezgilerinin ortak adıdır. Türkü sözcüğü bir taraftan, bütün halk müziği ezgilerini kapsayacak şekilde ifade edilirken, diğer yandan türkü, halk edebiyatı nazım şeklidir. Türkü, koşma, varsağı, vb. isimler alan diğer nazım şekilleriyle birlikte sıralanabilir” (Özbek, 1994: 40).

Tarih içerisinde Türk milletinin yaşadığı, varlığını devam ettirdiği Orta Asya ve Doğu Türkistan bölgeleri incelendiğinde, bu bölgelerde; dinin toplum yaşamında etkin bir konumda olduğu ve din ile uğraşanların toplum içerisinde özel bir statüye sahip oldukları gözlemlerimizde dikkat çekici bir husustur. Türkler’ de dini fonksiyonları ön planda olan ve kopuz eşliğinde şiir okuma gibi şairlik yetileri bulunan ve bilgisiyle topluluğuna öncülük yapan kimselere kam, bahşi, ozan, şaman gibi isimler verilmekteydi. Bu kimselerin icra ettikleri ayinlerde kullanılan müziksel giz, zamanla amaç ve şekil değiştirip farklı boyutlara ulaşarak günümüzde halkın öz kültüründe bulunan dini- din dışı halk müziğini meydana getirmiştir. “En eski Türk şairleri, Tonguzların Şaman, Moğol ve Boryatlar’ınBo ve ya Bugué, Yakutların Oyun, Altay Türkleri’nin Kam, Samoıtlar’ınTadıbei, Finovalar’ınTietoejoe, yani bakıcı, Kırgızlar’ınBaksı, Bakşı, Oğuzlar’ın Ozan dedikleri sâhir-şâirlerdir. Sihirbazlık, rakkaslık, mûsikişinaslık, hekimlik gibi birçok vasıfları kendilerinde toplayan bu adamların halk arasında büyük bir yer ve ehemmiyetleri vardı.” (Köprülü, 1989: 58)

Türk milletinin yaşamının her evresinde müzik vardır. “Müzik, evlenme süreçlerinden dinleme ve eğlenme amacına kadar geniş bir alanda kabul gören ve coğrafi genişliği bulunan sosyal bir gerçekliktir” (Cengiz: 2011,5).

Her milletin kendine özgü değer sistemleri bütünü sayılan bir kimliği vardır. Bu kimliğin kuşaktan kuşağa geçişini sağlayan sistem ise gelenek yoluyla olur. Yani kısaca gelenekler kültür kimliğimizin taşıyıcı unsurlarındandır. “Kimlik zaman üzerinde düşünce sağlamlığının ürünüdür ki, geçmişin beklenen gelecekle kesişmesinin ta kendisidir. Bütün toplumlarda kişisel kimliğin korunması/devamlılığının sağlanması ve bunun daha geniş diğer toplumsal kimliklerle olan bağlantısı ontolojik güvenliğin öncelikli gereğidir.” (Aysoy, 2003: 41)

Merzifon, Amasya ilinin en büyük ilçesi olarak, Orta Karadeniz Bölgesinin iç kısımlarında yer almaktadır. Şehrin doğusunda Suluova, güneyinde Amasya Merkez, batısında Gümüşhacıköy, kuzeyinde Samsun ili Havza ve Vezirköprü ilçeleri bulunmaktadır. İlçenin kuzeyi ve batısı dağlık olup, orta ve doğu kesimleri ovalıktır.

“Bir kültürün doğduğu yere o kültürün ocağı alan, yani kültür ocağı denir. Tarih boyunca, giyim-kuşam, beslenme, dil, müzik ve mimari gibi kültürün çeşitli özellikleri bu ocağın alanlarından çıkıp yayılmış ve başkaları tarafından da benimsenmiştir” (Tümertekin ve Özgüç, 1997:85). “Türküler, müzikal değerlerinin yanı sıra, toplumsal değişimlerin, tarihsel olayların, arı Türkçenin ve derin Türk kültürünün aynası olmuştur. Bu anlamda eşsizdirler, yol göstericidirler ve son derece kıymetlidirler. Türk halkının binlerce yıllık kültürel birikimini, yaşantısını, değerlerini yansıtan türküler üzerinde, gerek müzikal analizlerin, teorik çalışmaların; gerekse sosyolojik araştırmaların artırılması son derece önemlidir ” (Vural Göher, 2011: 410).

Türküler içerdikleri derin manalarla toplumun tümüne hitap ediyor olsalar da pek çok özellikleri bakımından mahallidirler. Bir toplumun içinde yaşamış olduğu bölgenin sosyo-ekonomik durumu, çevresi ile olan kültürel etkileşimi o bölgeye ait türkülerin oluşmasına imkân sağlar. Türkülerin meydana gelmesinde kültürel, tarihsel, inancaşal faktörler yanında coğrafi özelliklerin de etkisi olmuştur. Bu coğrafi özellikler türkülerdeki sözcüklere, o yörede icra edilen sazlara, halk oyunlarındaki figürlere ve sembollere, yöre halkına özgü kılık kıyafetlere kadar her alanda kendini hissettirir.

Bu durum orta Karadeniz türküleri içinde geçerlidir. Gerek müzikal gerekse bölge özelliklerinin konuları bakımından Amasya, Merzifon, Çorum türkülerinde benzerlikler görülmektedir. Ancak bu şehirler sınır komşuluğu olan yahut çok yakın mesafede bulunan Samsun, Ordu gibi Karadeniz bölgesinin sahil şehirlerine gidildiğinde türküler arasındaki farklılıklar dikkat çekicidir. Merzifon türkülerinin yöre içerisinden çıkıp ülke müzik kültürü tarafından tanınmasında Nida Tüfekçi ve Muzaffer Sarısözen'in derlemeleri oldukça önemlidir. Pekçok Merzifon türküsü hem TRT hem de Ankara Devlet Konservatuarı tarafından repertuvara kazandırılmıştır.

Bu araştırma genel yapısıyla literatür taraması yöntemine dayalı, Amasya ili Merzifon ilçesi türküleri üzerine betimsel bir çalışmadır. Tespit edilen Merzifon yöresi türküleri; konuları, içerikleri, motif ve sembolleri açısından incelenmiş ve bu öğelerle ilgili tespitler yapılmıştır.

Çalışmanın evrenini Merzifon yöresine ait tüm türküler; örneklemini ise çeşitli kaynaklardan ulaşılabilen 94 Merzifon türküsü oluşturmaktadır. Motifler ve diğer öğeler belirlenirken, bir türküde birden fazla geçen motif ve sembol, bir kez sayılmıştır. Böylece bir türküde defalarca söylenen motifin, genel görünümü etkilememesi sağlanmaya çalışılmıştır.

2-Bulgular ve Yorum

“Türküler başlangıçta bir olay üzerine yakılırlar. Bu olaylar bütün bir milleti ilgilendirecek kadar büyük nitelikler taşıyabileceği gibi, dar çevrelerde meydana gelen cinsten de olabilirler. Aşk, gurbet, ölüm, seferberlik, tabii afetler, oynak kavgaları, eşkıya baskınları, bir kalenin düşmesi, bir vatan parçasının elden çıkması gibi sosyal olaylarla sevdâ, talihe kızma, şansa küsme gibi duygular türkülerin doğuş şartlarını hazırlayan sebeplerin başında gelir. Bu olayı yaşayan veya bu duyguyu taşıyan sanatçı kişinin bunları halk şiiriyle ifade etmesi türkülerini meydana getirir. Böylece türkü yakılmış olur” (Özbek, 1994: 64).

Türkülerini konularına göre gruplandırmak oldukça zordur. Zira bir türkünün ilk dördlüğü ile ikinci dördlüğünde geçen konular farklı olabilir. Yine de bir türkünün konusuna yönelik ağır basan bir fikir bulmak mümkündür. “Türküler ritmik ve melodik yapı analizi, ses alanı tespiti gibi pek çok incelemeye konu olabileceği gibi, konuları, hikâyeleri açısından da geniş bir araştırma alanıdır. Türkülerde adı geçen motifler, gelişigüzel olmayan, bazı çağrışımları, özel anlamları bulunan öğelerdir. Bu anlamda söz konusu motiflerin saptanması ve incelenmesi büyük önem arz eder” (Vural Göher, 2011: 388).

Tablo 1.'de Merzifon türkülerinin genel olarak hangi konularda yazıldığı görülmektedir. “Türk Halk Müziği, halkın yurt ve insan sevgisini, kahramanlığını, sağlam ve güzel karakterini, ince ve derin bir duygu ile ifade edebilen en değerli folklor unsurudur. Türk Folklorunun değerli ürünü türküler, Türk halkının yaşantısındaki etkin olayların, duygu ve düşüncelerin, kendi kültür ve sanat anlayışının müzik yoluyla anlatımıdır.” (Ataman, 2009: 59).

Tablo 1:Merzifon Türkülerinin Konuları

Türkülerin Konuları	Sayı
Aşk	16
Ağt	4
Ayrılık, ölüm	13
Askerlik	1
Beddua	1
Bir olay ya da kişi anlatımı	5
Dini	19
Kavga ve çatışma	2
Mani	28
Sıkıntı, dert	5
Toplam	94

Tablo 1. incelendiğinde 28 türkünün mani karakterli olduğu görülmektedir. Mani tarzında yazılan türküler, konu bütünlüğünden çok kafiye ve uyum amaçlı yazılmıştır. Mani karakterli türküler Merzifon türkülerinin %29,8'ini oluşturmaktadır. Aşağıda “Meryem suya gidiyor” türküsünün sözleri yer almaktadır:

*Meryem suya gidiyor
Saçları gel gel ediyor*

.....
Gız Meryem Meryem
Gözleri yaşlı Meryem
.....

Meryem inek sağıyor
Saçları yere değıyor
.....

Merzifon türkülerinde ikinci sıklıkla kullanılan konu % 20,2 oranıyla dini içeriklerdir. Onu sırasıyla %17 oranıyla aşk, %13,8 oranıyla ayrılık, %5,3 oranıyla bir olay ya da kişi anlatımı, ve aynı oranda sıkıntı konulu türküler, %4,2 oranıyla ağıtlar takip etmektedir. Kavga ve çatışma konulu türküler %2,1'lik oranda ve beddua ile askerlik türküleri %1.06 olarak görülmektedir.

Türküler aynı zamanda içerisinde barındırdığı duygusal ifadelerle toplumun bireylerinde benzer ve ortak duyguları uyandırması sebebi ile toplumsal aidiyet duygusunun gelişmesinde de önemli rol oynarlar. Türk Halk Müziği, içerisinde barındırdığı tüm özelliklerinin yanında bir iletişim aracı olma özelliği ile de yaşadığı ve gittiği her yere geçmişten günümüze sahip olduğu değerleri taşımaya devam eder. Türkülerin birçoğu bir konu ya da olay üzerine yakılmışlardır ve bir hikâyeleri vardır. Türkülerin bu oluşum ya da yakılış sürecinde ortaya çıkan hikâyeleri de bazı mesajlar içerir (Kınık, 2011: 148).

Aşağıda ayrılık teması işlenen bir türkü örneği yer almaktadır. Türkü 10.11.1969 tarihinde Nida Tüfekçi tarafından derlenerek kayıtlara Rept. No: 1804 olarak geçmiştir. (TRT Türk Halk Müziği Repetuarı)

Eşimden Ayrıldım Yamandır Halim

Eşimden ayrıldım yamandır halim

Adettir aşığın hali böyl' olur

Yar fikrimi çaldı çevrildi yolum

Mecnun dedikleri deli böyl' olur

Cana ilaç imiş aşkın zirabı

Bülbül gül dalında çeker gülabı

Beni mesteyledi aşkın şarabı

Dost elinden gelen dolu da böyl' olur

Mürayı olanlar bu sırra ermez

Göğsünde iman olan aşığa kıymaz

Yanına yaklaşan kokuna doymaz

Firdevs-i alanın da gülü böyl' olur

Ayrılık konulu yazılmış bu türküde sevgiliye olan özlem ve “Adettir aşığın hali böyl' olur” diyerek âşıkların kaderinin hep ayrılık olduğu ile ilgili tespit vardır. Tablo 2’de Merzifon türkülerinde geçen renk adları görülmektedir.

Tablo 2:Merzifon Türkülerinde Renk Adları

Kara-Siyah	13
Mor	3
Mavi	4
Kırmızı -Al	11
Ela	1
Sarı	6
Beyaz	9
Yeşil	7

İncelenen Merzifon türkülerinde en fazla “kara / siyah” renginin kullanıldığı tespit edilmiştir. Kara kelimesi bu türkülerde, kaş, göz, kelimelerini nitelemiştir. Ayrıca mecazi anlamda da “ kara toprak ve kara yazı” olarak türkülerde yer almıştır. Türkülerde geçen al, kırmızı kelimeleri ise “al yanak, kırmızı dudak” gibi sevgiliye yapılan benzetmelerde geçmektedir. Yine türkülerine geçen “beyaz / ak” rengi ise, çoğunlukla ten rengi, el, yüz gibi vücut özelliklerinde geçerken kıyafet, eşya anlamlarında da kullanılmıştır. Yeşil renk baharı müjdeleyicisi olarak pek çok bitki örtüsünde geçmektedir. Tazeliğin, gençliğin de belirtisi olarak kimi yerde yeşil rengi görmek mümkündür. Dini bir simgesinin olmasından dolayı “yeşil cennet” sözü de bir yerde kullanılmıştır.

Gökyüzü için mavi, güneş ve toprak ürünleri ve ten için sarı, dağlar ve yazma kıyafeti için mor renkleri türkülerde geçmiştir. Merzifon Türkülerinde yer alan ağaç isimleri aşağıda belirtilmiştir.

Tablo 3: Merzifon Türkülerinde Ağaç Adları

Ağaç Adı	Sayı
Asma	3
Ceviz	1

Çınar	2
Kavak	1
Elma	4
Söğüt	2
Meşe	1

Merzifon türkülerinde 4 kez "elma ağacı" sözcüğünün geçtiği Tablo 3'de görülmektedir. Coğrafi özellikler bir yörenin asıl geçim kaynağını meydana getirmektedir. Bu durum Merzifon içinde geçerlidir. Merzifon iklimi ve coğrafi yapısıyla elma yetiştirmeye uygun bir şehirdir. Geçmişten günümüze pek çok ailenin ve hatta köylerin geçim kaynağı olan elma ağacı türkülerde de geçmektedir. Yine bağ bahçe işlerinde asma ve üzüm ekonomik getirisi olmasından dolayı yöre halkı tarafından yaygın bir yetiştiriciliğe sahiptir. Asma ağacı da türkülerde 3 kere kullanılmıştır. Söğüt de Merzifon türkülerinde 2 kez adı geçen bir ağaçtır. "Bu ağaç Türk destan ve hikâyelerinde, yiğitlerin gölgesinde oturdukları, çadır diktikleri kutlu ağaçlardan olarak kabul edilir. Türk mitolojisinde daima yeşil kalmasıyla ebediyetin sembolü olarak anılan, aynı zamanda uzun boyun simgesi de olan selvi ağacı, Niğde türkülerinde 2 kez yer almıştır (Ergun,2004:234-238-240).

Araştırılan 94 türkü içinde, çınar ve söğüt ağaçları ikişer kere; meşe, ceviz, kavak ağaçlarının adları ise birer kez kullanıldığı tespit edilmiştir. Türkü sözleri içerisinde ipek isimleri, bitki adları ve türleri hakkında bilgi bulmak ta mümkündür.

Tablo 4: Merzifon Türkülerinde Çiçek Adları

Gül	10
Sümbül	2
Lale	2
Gonca	2
Tomurcuk	1

Tablo 4 incelendiğinde, Merzifon türkülerinde en sık kullanılan çiçek isminin "gül" olduğu tespit edilmiştir. Kimi yerde mecazi bir anlamda kullanılarak sevgilinin yanağı ve kokusu olarak da görülmektedir. İncelenen Merzifon'a ait 94 türküde "sümbül, lale, gonca" ikişer kez ve tomurcuk bir kere kullanılmıştır. Tablo 5'de türküler içerisinde meyve ve sebze isimleri de yer almaktadır.

Tablo 5: Merzifon Türkülerinde Meyve ve Sebze Adları

Meyve-Sebze	Sayı
Ayva	1
Biber	1
Ceviz	1
Elma	4
Kiraz	3
Üzüm	1
Yemiş	1

Tablo 5'te görüldüğü üzere Merzifon türkülerinde 4 kere olmakla en fazla elma meyvesinin adı kullanılmıştır. Kiraz ise 3 kere türkülerde geçmektedir. Yukarıda da ifade ettiğimiz gibi elma ve kiraz yörenin ekonomik getirisi olan bir meyvedir. "ayva, biber, ceviz, üzüm ve yemiş" meyve ve sebze isimleri de birer kez kullanılmıştır. Türk Halk Müziği yeryüzünde ne kadar doğal ve sosyal olay varsa, onları konusu içine almıştır. İnsan- insan, insan-tabiat, insan-diğer canlılarla ilişkileri, özellikle sözlü müzikte enine boyuna işlenmiştir. Estetik yönünden bir elemi, bir sevinci ifade eden ve çeşitli olayları canlandıran ezgilerin en ince örneklerini halk müziğinde bulmak mümkündür (Emnalar, 1998, 28).

Türkü sözleri içerisinde yöresel yiyecekler hakkında bilgi bulmak mümkündür. Tablo 6'da türkülerde geçen yiyecek isimlerine yer verilmiştir.

Tablo 6: Merzifon Türkülerinde Yiyecek Adları

Bulgur	5
Bal	5
Pekmez	1
Buğday	3
Arpa	1

Tablo 6 incelendiğinde "bal" ve "bulgur" kelimelerinin beşer kere kullanıldığı görülmektedir. Merzifon yöresinde tarımın önemli bir gelir kaynağı olması dolayısıyla "arpa, buğday, bulgur" kelimelerinin kullanımı beklenen bir durumdur. Arpa ve pekmez birer kere buğday üç kere kullanılmıştır. Tablo 7'de türkülerde sık kullanılan kelimelere yer verilmiştir.

Tablo 7: Merzifon Türkülerinde Sık kullanılan kelimeler

Aşk	21
Sevda	6
Ayrılık	11
Hasret	8
Gurbet	9
Nar	5
Sultan	5
Hâk	13
Gönül	11
Dost	20
Seher	4
Yar	12
Âşık	5
Sevgi	4
Canan	8

“Türk Halk Müziği, toplumun ortak duygu ve düşüncelerini yalın, samimi, coşkulu ve içli ezgilerle anlatan köklü bir müzik sanatıdır. Türk halkının zevkle dinlediği bu müzik, doğal ve sosyal olayları, acı, sevgi, özlem ve gurbet gibi ortak duyguları, insanımızın mertlik ve kahramanlık gibi ulusal özelliğini, tarihî olayları konu alan büyük bir kültür hazinesidir (Yener, 2006, 30). Tablo 7’de Merzifon türkülerinde sıklıkla kullanılan kelimelere yer verilmiştir. İlk sırada 21 kere kullanılan “aşk”, ikinci sırada 20 kere kullanılan “dost”, 13 kere “Hak”, 12 kere “yar” ve 11 kere “ayrılık” kelimeleri kullanılmıştır. 9 kere “gurbet”, 8’er kere “canan, hasret”, 5’er kere “aşık, sultan” kelimeleri ile 4’er kere “seher, sevgi” sözcüklerinin kullanıldığı görülmektedir. Bu veriler bize Merzifon türkülerindeki en çok kullanılan “ayrılık, aşk, dini” konularda bir paralellik olduğunu göstermektedir. Tablo 8’de türkülerde kullanılan mevsimlere yer verilmiştir.

Tablo 8: Merzifon Türkülerinde Mevsimler

Yaz	1
Sonbahar	1
İlkbahar	3
Kış	2

Tablo 8’de Merzifon türkülerinde geçen mevsim isimlerine yer verilmiştir. Görüldüğü gibi 3 kere “ilkbahar”, iki kere “kış” ve birer kere “yaz, sonbahar” kelimeleri geçmektedir. Coğrafi özellikler, yiyecek ve renkler gibi mevsimlerin isimlerinin türkülerde geçiyor olması şaşırtıcı bir durum değildir. Zira türkülerde “bahar yüzlü” gibi benzetmeler yapılabilmektedir. Tablo 9’da türkülerde geçen hayvan isimlerine yer verilmiştir.

Tablo 9: Merzifon Türkülerinde Hayvan Adları

At	9
Eşek	5
Turna	5
Koyun	7
Keklik	2
Balık	1
Tavuk	1
Kaplan	1
Kurt	1
Aslan	1
Tazı	2
Bülbül	11
Horoz	1
Kuş	1
Sinek	1
Şahin	1
Kuzu	5

Tablo 9’de görüldüğü gibi Merzifon türkülerinde en fazla kullanılan hayvan motifi “bülbül”dür. Bülbül edebiyatta sıklıkla gül ile birlikte kullanılır ve aşığı simgeler. İkincisırada en çok kullanılan hayvan “at” olarak karşımıza çıkmaktadır. “At, İslamiyet’ten önceki Orta Asya dönemlerinden günümüze Türklerin en değer verdiği hayvanlardan birisi, ulaşım aracı hatta arkadaşı olmuştur; dolayısıyla Türk

mitolojisinde de önemli bir simge olarak yer almıştır” (Vural, 2013: 652). “koyun, kuzu” kelimeleri de sıklıkla kullanılmıştır. Tarım ve hayvancılıkla geçinin halkın türkülerde bu kelimeleri kullanmaları olası bir durum olarak düşünülebilir. Bülbül dışında kuş isimlerinin fazla kullanılmadığı da dikkat çekici bir durumdur. “kuş, şahin” birer kez kullanılmıştır. Tablo 10’da türkülerde geçen dış mekan adlarına ve coğrafi şekillere yer verilmiştir. “Türk halkının ulusal müziği olan halk müziğimiz, yörelere göre halkın genel yaşam tarzı yanında, tarihi, coğrafya, dil bilimsel ve sosyal unsurları bünyesinde bulunduran, ulusal kültürümüzün yapı taşlarından biridir” (Büyükyıldız, 2009, 13).

Tablo 10:Merzifon Türkülerinde Dış Mekân Adları ve Coğrafi Şekiller

Dağ	6
Sahra	1
Çimen	1
Ova	3
Bahçe	1
Tarla	2
Yayla	2
Bağ	1
Göl	1
Pınar	2
Çay	1
Yıldız Dağı	1

Türkülerin sözel yapılarında yöreden yöreye değişen pek çok farklar vardır. Bu farklılıkların temelinde o yöreye ait coğrafi özelliklerden kaynaklanan mekânsal farklılıkların olduğu düşünülmektedir.

Edebiyat, tarih, din, sosyoloji, folklor gibi birçok bilim dalında kendine yer bulabilen türküler, coğrafya bilimine de kendine yer bulabilmektedir. Öyle ki yörenin arazisi, sahip olduğu doğal kaynakları türküler için konu olabilmektedir. Merzifon türkülerinde 6 kere “dağ”, 3 kere “ova”, ikişer kere de “tarla, yayla, pınar” kelimeleri kullanılmıştır. Merzifon’un hemen ardında “Taşan dağı” bulunmakta ve şehir bu dağın ve tepelerin eteklerinde Merzifon ovasına doğru yayılmaktadır. “Bağ, bahçe, çimen” kelimeleri de türkülerde geçmektedir. Tablo 11’de türkülerde geçen çalgılara ve müziğe ait değer unsurlarına yer verilmiştir.

Tablo 11:Merzifon Türkülerinde Çalgılar ve Müziğe Ait Diğer Unsurlar

Cümbüş	1
Telli Cura	1
Bağlama	3

Orta Karadeniz türkülerine eşlik eden ana çalgı halk arasında saz olarak kullanılan bağlamadır. Merzifon türkülerinde üç kez bağlama kelimesinin kullanıldığı tespit edilmiştir. Telli cura ve cümbüş incelenen türkülerde birer kez kullanılmıştır. Bilhassa alevi köylerindeki evlerde bağlama (saz) yaygın bir çalgıdır. Tablo 12’de türkülerde geçen yapı malzemelerine yer verilmiştir.

Tablo 12:Merzifon Türkülerinde Yapı Malzemeleri

Taş	3
Kerpiç	1
Toprak	2

İncelenen Merzifon türkülerinde üç kez “taş” kelimesi kullanılmıştır. Bu kelime duvarı nitelemek amacıyla, taş duvar olarak türkülerde geçmiştir. Ayrıca duvarı niteleyen “toprak” iki kez, “kerpiç” kelimesi bir kez kullanılmıştır. Tablo 13’de türkülerde geçen dini öğeler ve kişilere yer verilmiştir.

Tablo 13:Merzifon Türkülerinde Dini Öğeler, Kişi ve Kelimeler

Allah	7
Mevla	6
Hz. Muhammed	4
Hz. Ali	4
Hz. Hüseyin	1
Bektaş	1
Pir	2
Hakk	12
Şeytan	2
Cennet	2
Erenler	8

Rabb	5
Kul	1
İman	3
Günah	1
Şah	4
Kur'an	1
Nur	1
Semah	1
Kırklar	2
On iki İmam	1
Pir Sultan Abdal	1
Mustafa	2
Secde	1
Cehennem	1

Tablo 13’de görüldüğü üzere Merzifon Türkülerinde en fazla Hakk kelimesi kullanılmıştır. Onu takiben sırasıyla Allah, Erenler, Mevla,Şah, Rab, Hz. Ali, Hz. Muhammed, gelmektedir. Bu dini öğeler hem ağıtlarda hem de hareketli türkülerde yer almaktadır.“Müzik ve dans, bir topluluğun kendisini “o topluluk” olarak görmesini sağlayan çok önemli bir araçtır. Örneğin, Alevilerde müzik, Alevilik ve Alevi kültürel kimliğinin aidiyetini onaylayan, pekiştiren ve sürdürülmesinde önemli rolü olan bir unsurdur” (Kaplan, 2005: 79).

Tablo 14’de türkülerde geçen insan adlarına ve coğrafi şekillere yer verilmiştir.

Tablo 14:Merzifon Türkülerinde İnsan İsimleri

Hüseyin	4
Ali	6
Leyla	3
Sultan	1
Arif	2
Mecnun	3
Halil	1
Eyüb	1
Ferhat	1
Şirin	1
Hasan	1
Zeynel Abidin	1
Kerem	1
Kenan	2
Barbutlu	1
Demircioğlu	1
Ruşen Ali	1
Ayvaz	1
Köroğlu	1
Osman	1
Mansur	2
Sıtkı	1

Tablo 14 incelendiğinde en sık kullanılan dini ismin altı kere ile Hz. Ali’nin, dört kere Hz. Hüseyin’in, üç kere Hz. Muhammed’in olduğu görülmektedir. halk edebiyatında önemli isimler olan Köroğlu, Ruşen Ali, Ayvaz da türkülerde geçtiği görülmüştür. Ayrıca Ferhat, Şirin, Leyla, Mecnun isimleri de türkülerde yer almaktadır. Ferhat ve Şirin Amasya’da yaşamış ve aşkları günümüze ulaşmış şahıslardır. Merzifon türkülerinde kadın isimlerinden Leyla, erkek isimlerinden Ali sıklıkla kullanılmıştır. Tablo 15’de türkülerde insan vücut organlarına ve yüz hatlarına yer verilmiştir.

Tablo 15:İnsan vücudu organları, yüz hatları

Göz	5
Kaş	4
Sine-göğüs	7

Boyun	1
Ciğer	5
Gamze	2
Yüz-cemal	8
Baş	1
El	1
Bel	1
Gerdan	1
Diş	1
Saç	1
Ayak	1
Kalp	1
Dil	3
Ağız	1
Yürek	2

Tablo 15'te Merzifon türkülerinde geçen insan organ ve yüz hatları arasında ilk sırada "yüz-cemal" kelimesi gelmektedir. İkinci sırada "sine-göğüs" yer alırken takiben "göz, kaş, ciğer, dil, yürek" kelimeleri türkülerde geçmektedir. Çoğunlukla sevgiliyi övmek için kullanılan bu kelimeler bazen de ayrılık acısını dile getirmek içinde kullanılmıştır. Tablo 16'da türkülerde geçen il, ilçe köy adlarına yer verilmiştir.

Tablo 16:Merzifon Türkülerinde İl / İlçe / Köy Adları

Gaziler	1
Sarıköy	2
Bingöl Yaylaları	1
Bağdat	1

Tablo 16. İncelendiğinde Merzifon'un köylerinden Sarıköy iki kere, bir yöre bölge adı olan Gaziler yine bir kere kullanılmıştır.Bağdat ve Bingöl Yaylaları da birer kez kullanılmıştır. İncelediğimiz 94 türkü içinde çok fazla şehir isminin geçmiyor olması ilginçtir. Oysa Merzifon'un ili olan Amasya türkülerinde sıklıkla Amasya, Merzifon isimleri geçmektedir. Tablo 17'de türkülerde geçen giyim eşyalarına yer verilmiştir.

Türküler içerisinde en sık rastlanan konular arasında yöresel giyim-kuşam türleri ve onların renkleri yer almaktadır.

Tablo 17:Merzifon Türkülerinde Giyim Eşyaları, Takı ve Çeşitli Aksesuarlar

Mendil	3
Toka	3
Gömlek	2
Şal	1
Şalvar	1
Yazma	1
Bilezik	2
Yüzük	1

Tablo 17.'de görüldüğü üzere, giyim eşyası, takı ve aksesuar sınıflamasında, Merzifon türkülerinde en fazla mendil ve toka ve yüzük kelimeleri kullanılmıştır. Bilezik ve gömlek ikişer kere kullanılırken, yüzük, yazma, şal ve şalvar da birer kez türkülerde zikredilmektedir.

3-SONUÇ

Türkülerin gerek müzikal ve teorik analizleri gerekse konuları ile türkülerde geçen motifler ve işleniş biçimleri açısından ele alınması; bu alanda sosyolojik araştırmaların artırılması son derece önemlidir. Türküler, Türk kültürünün tarihsel sürecini, yöresel güzelliklerini, toplumsal her olayı arı Türkçeyle dile getirmektedirler. Merzifon türkülerini, Anadolu insanının hislerini yalın ve samimice dile getirmesi açısından önemlidir.

Bu çalışmada Merzifon türkülerinin konuları, içerikleri, türkülerde yer alan simge ve kimi özel isimler üzerine araştırma yapılarak durum saptamalarında bulunulmuştur. Merzifon türkülerinin üçte birlik (%29,7) bölümünün mani tarzında yazılmış olduğu tespit edilmiştir.

İnsanoğlu tarih boyunca yaşamının her evresinde müzikle içiçe olmuştur. Müzik, insanların sosyal yaşamlarından, dinsel ayinlerine; eğlencelerinden askeri düzenlerine pek çok alanda kendisini gösterdiği gibi tedavi amacıyla da günümüze kadar kullanılmıştır. Türk halkının dili, hüznü, sevinci, türkülerine yansımıştır. Bu durum Merzifon türküleri için de böyledir.

Ayrılık, dini konular ve isimler, acı, aşk, gurbet konularında olduğu gibi yüzlerde tebessüme sebep olan mizahi türküler de vardır. Türkülerde sıklıkla geçen sözcükler arasında “ayrılık, aşk, gönül, sevdâ, Mevlâ” bulunmaktadır.

İncelenen Merzifon türkülerinde kimimotiflerin, öğelerin ve isimlerin sıklıkla kullanıldığı görülmüştür. Bunlar arasında elma, kiraz, bülbül, bağ, bahçe, asma, çeşitli çiçek adları sayılabilir. Yöresel zenginliklerin, tarım ve hayvancılığın türkülere nakşetmesi olağan bir durumdur. Merzifon halkının ana geçim kaynağı tarım ve hayvancılıktır. Çalışmada dini unsurlar içinde en çok Mevlâ, Hakk, Allah, Hz. Muhammed, Hz. Ali isimlerinin sık kullanıldığı tespit edilmiştir. Ayrıca . Ferhat ve Şirin Amasya’da yaşamış ve aşkları günümüze ulaşmış âşıklardır. Bu yüzden Merzifon türkülerinde de bu isimlerinin geçmiş olduğunu görmekteyiz.

Merzifon türkülerinde bilhassa Karadeniz ve İç Anadolu’da olduğu gibi pek çok yörede de sıkça görülen Almanya’ya işçi olarak göç eden Türk işçileri için yazılan “yurtdışı gurbeti” temalı türküler bulunmamaktadır. Bunun asıl sebebi Merzifon’dan Avrupa’yadığır şehirlere oranla çok fazla göçün olmaması gelmektedir.

Merzifon türkülerinde gerek hareketli gerekse ağıt gibi ağır karakterli ezgilerde kullanılan kelimeler hemen hemen aynıdır. Mevlâ ve Allah kelimeleri ağıtlarda geçtiği gibi en hareketli Merzifon türkülerinde de kullanılmıştır.

KAYNAKÇA

- ATAMAN, Adnan (2009). *Bu Toprağın Sesi – Halk Musikimiz*, Yayına Hazırlayan: Süleyman Şenel, İstanbul: Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları.
- AYSOY, Mehmet (2003). *Geleneksel Sonrası Toplum Üzerine*, İstanbul: Açık Kitapları.
- BÜYÜKYILDIZ, Zeki (2009). *Türk Halk Müziği*, İstanbul: Papatya Yayıncılık.
- CENGİZ Recep (2001). “Sosyolojik Bir Olgu Olarak Müzik (Tokat Örneği)”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt 4, Sayı 18. s. 363-378.
- EMNALAR Atıncı (1998). *Tüm Yönleri İle Türk Halk Müziği Nazariyatı*, İzmir: Ege Üniversitesi Basımevi
- ERGUN, Pervin (2004). *Türk Kültüründe Ağaç Kültü*, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları
- GÖHER, Feyzan (2010). *Türkülerde Motifler*, Türk Yurdu Dergisi. Cilt:30 (62) Sayı: 269 (630) s.173-180.
- KAPLAN, Ayten (2005). *Kültürel Müzikoloji*, İstanbul: Önsöz Basım Yayıncılık
- KINIK, Mehmet (2011). “Bir İletişim Aracı Olarak Türk Halk Müziği ve Türküler”, *Erciyes İletişim Dergisi “Akademia”*, Cilt (Volume): 2, Sayı (Number): 1, s.136-150.
- KÖPRÜLÜ, Fuat (1989). *Edebiyat Araştırmaları, C.1*, İstanbul: Ötüken Yayınevi, Yayın No:189.
- ÖZBEK Mehmet (1994). *Folklor ve Türkülerimiz*, İstanbul: Ötüken Yayınları.
- TEKİN, Hatice Selen (2012), “Popüler Kültür ve Türkülerimiz”, *Motif Akademi Halkbilimi Dergisi*, (Ocak-Haziran), (Balkan Özel Sayısı-I), s.153-178.
- TRT Türk Halk Müziği Repertuarı, Ankara Radyosu
- TÜMERTEKİN, E., Özgüç, N. (1997). *Beşeri Coğrafya İnsan-Kültür- Mekan*, İstanbul: Cantay Kitabevi.
- VURAL, Timur (2013). *Türklerde Askeri Müzik Geleneği Tuğ, Nebet, Mehter*, Konya: Çizgi Kitabevi Yayınları.
- VURAL GÖHER, Feyzan (2011). “Türk Kültürünün Aynası: Türküler”, *Uluslararası Newsa Dergisi*, Cilt:6, Sayı:3, s.397-411.
- YENER, Sabri (2006). *Liseler İçin Müzik Lise 1 Ders Kitabı*, İstanbul: İlcak Matbaacılık.